

Piotr Karlik

Ustawowy system ochrony pokrzywdzonego i świadka

Piotr Karlik

Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Postępowania Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor kilkunastu publikacji z zakresu szeroko rozumianego prawa karnego.

Statutory System of Protection and Aid for Victims and Witnesses

The article is concerned with an important issue of protection of and aid for victims and witnesses in the Polish criminal procedure. The new Act on the issue has added new measures of protection and aid, among which there are: assistance of a police officer during legal proceedings, close protection and possibility of relocation of a victim or witness should the circumstances justify such a need. This new system implements the provisions of the EU Directive of the European Parliament and Council 2012/29/EU establishing minimum standards of the rights of, support for and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. Unfortunately, it seems that the Polish provisions are not adequate and do not necessarily mirror those set out in the directive. The article ventures to elaborate upon the new regulations on aid and protection for victims and witnesses and subjects them to a thorough critique.

Wprowadzenie

Polskie prawo karne aktualnie przeżywa czas największych zmian – od 1997 r., kiedy doszło do uchwalenia trzech kluczowych dla tej gałęzi prawa aktów normatywnych, tj. kodeksu karnego¹, kodeksu postępowania karnego² oraz kodeksu

karnego wykonawczego³. Szeroką uchwalonych nowelizacji w sposób zasadniczy zmienia obraz funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Przeobrażeniom uległy przede wszystkim kodeks postępowania karnego⁴ oraz kodeks

1 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553 z późn. zm.; dalej: k.k.).

2 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. nr 89, poz. 555 z późn. zm.; dalej: k.p.k.).

3 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

4 Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 z późn. zm.).

karny⁵. Istotne zmiany dotyczą również kodeksu karnego wykonawczego, zwłaszcza w kontekście uchylecia ustawy o dozorze elektronicznym. Powyższe sprawia, że uprawnione stają się twierdzenia mówiące nawet o zmianie paradygmatu prawa

jednostek prokuratury⁸ oraz – w mniejszym stopniu – sądów powszechnych. Jednakże, co warto podkreślić, a co często bywa zapomniane, nowelizacja procedury karnej dotyczy także Policji. Można nawet powiedzieć, że Policja stała się największym

Szereg uchwalonych nowelizacji w sposób zasadniczy zmienia obraz funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

karnego⁶. Po 1 lipca 2015 r., a więc kiedy całość nowelizacji weszła już w życie, znaczna część spraw karnych będzie kończyła się w ramach trybów konsensualnych, ponadto istotnie zmieni się profil orzekanych kar – od tej pory najbardziej preferowana jest kara grzywny, pojawiła się także możliwość orzekania sekwencji kar (art. 37b k.k.)⁷. Oznacza to także zasadnicze przemiany w zakresie obowiązków spoczywających na organach prowadzących postępowanie karne, zwłaszcza na etapie przygotowawczym, oraz modelu ich funkcjonowania. Problem ten dotyczy przede wszystkim powszechnych

głównym podmiotem wprowadzonych regulacji. Przesunięcie ciężaru aktywności prokuratora na funkcję oskarżycielską⁹ sprawia, że zadania do tej pory przypisane prokuratorom będą musieli wykonywać funkcjonariusze Policji. Prokuratorzy będą w jeszcze większym stopniu polegali na działalności Policji, ograniczając się jedynie do sprawowania nadzoru w możliwym do zrealizowania wymiarze. Ponadto na Policję zostały nałożone nowe, dotąd nieznanne obowiązki. Najlepszym tego przykładem jest ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (dalej: ustawa)¹⁰, która czyni komendantów wojewódzkich Policji odpowiedzialnymi za wdrożenie nowego systemu ochrony pokrzywdzonego i świadka. Powyższy akt normatywny stanowi całkowitą nowość w kwestii podejścia polskich organów procesowych do tych uczestników procesu karnego, co sprawia, że warto bliżej przyjrzeć się wprowadzonym mechanizmom ochrony pokrzywdzonego i świadka.

5 Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 396).

6 J. Skorupka, *Paradygmat współczesnego procesu karnego* (w:) J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak (red.) *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 15 i n.

7 M. Królikowski, R. Zawłocki, *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 345; M. Małolepszy, *Rewolucyjna reforma polskiego systemu sankcji i jej możliwy wpływ na wymiar kar za przestępstwa przeciwko mieniu*, referat wygłoszony na konferencji „Zorganizowana transgraniczna przestępczość”, która odbyła się w dniach 4–5 września 2014 r. w Konigs Wusterhausen, https://www.rewi.europa-uni.de/pl/lehrstuhl/pr/polstrafrecht/lehrstuhlinhaber/schriftenverzeichnis/M_Malolepszy_-Rwolucyjna-reforma-polskiego-systemu-sankcji.pdf (dostęp 15.05.2015). Przeciwno posługiwaniu się terminem „kara mieszana” zob. słuszne uwagi M. Małeckiego, *Ustawowe zagrożenie karą i sądowy wymiar kary* (w:) W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015, s. 296 i n.

8 J. Skorupka, *Wpływ kontryktoryjności rozprawy głównej na przebieg postępowania przygotowawczego* (w:) P. Wiliński (red.), *Kontryktoryjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013, s. 79 i n.

9 R. Olszewski, *Role prokuratora w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 1, s. 46; T. Grzegorzczak, *Postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji z 27 września 2013 r. i rola w nim prokuratora w aspekcie sądowego stadium procesu*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 1–2, s. 31.

10 Dz.U. z 2015 r. poz. 21.

I. Dotychczasowe regulacje dotyczące ochrony pokrzywdzonego i świadka

Niniejsza ustawa ustanawia system policyjnej ochrony pokrzywdzonego i świadka, który ma funkcjonować niezależnie od istniejących już w kodeksie postępowania karnego mechanizmów ochrony¹¹. Zgodnie z zamierzeniem ustawodawcy celem tej regulacji jest, po pierwsze, uzupełnienie luki w prawie, gdyż – jak podnosi się w uzasadnieniu projektu ustawy – w Polsce brak obecnie kompleksowego aktu prawnego mającego na celu ochronę świadka i pokrzywdzonego, wobec których zachodzi zagrożenie życia lub zdrowia wynikające ze złożenia zeznań lub wyjaśnień obciążających sprawcę przestępstwa lub też z samego faktu uczestnictwa w postępowaniu karym¹². Powyższy akt normatywny stanowi – w zamyśle jego twórców – także implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW¹³, a także dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony¹⁴. W tym kontekście należy przypomnieć, że powyższe dyrektywy powiązane są bezpośrednio z innymi aktami prawnymi dotyczącymi omawianej tematyki. Należą do nich przede wszystkim rekomendacje Komitetu Ministrów Rady Europy, w tym przede wszystkim rekomendacja nr R (97)13 odnosząca się do zastraszania świadków i prawa do obrony z dnia 10 września

11 Można do nich zaliczyć chociażby instytucję świadka incognito oraz możliwość utajnienia danych dotyczących miejsca zamieszkania uregulowaną w przepisie art. 191 § 3 k.p.k.; E. Bieńkowska, *Nowe środki ochrony i pomocy dla pokrzywdzonych i świadków*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 10, s. 18.

12 Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, druk nr 2653, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2653> (dostęp 20.11.2015), s. 1.

13 Implementacja dokonana została ustawą z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2013 r. poz. 849).

14 Dz.Urz. UE L 338 z 21.12.2011, s. 2.

1997 r.¹⁵ oraz rekomendacja Rec (2005) o ochronie świadków i osób współpracujących z wymiarem sprawiedliwości z dnia 20 kwietnia 2005 r. Warto podkreślić, że także na arenie krajowej podejmowane są kroki mające na celu zwiększenie ochrony pokrzywdzonych i świadków w procesie karnym. Przykładem jest omawiana ustawa, która w zamyśle projektodawców stanowi ma „realizację Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013–2016 (cel główny 1, cel szczegółowy 1.1 – implementacja dyrektywy 2012/29/UE), jak również Krajowego Programu na rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014–2020 (obszar 2: ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie)¹⁶. Można więc zauważyć, że zagadnienie ochrony pokrzywdzonego i świadka w procesie karnym ma charakter wieloaspektowy, a podejmowane środki stanowią przejaw złożonej aktywności państwa w sferze szeroko rozumianej ochrony jednostki – przed wszelkimi przejawami dyskryminacji i nierównego traktowania.

II. System ochrony i pomocy w ustawie z 28 listopada 2014 r.

Ustawa o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka składa się z trzech części. Pierwsza obejmuje rozwiązania autonomiczne, które tworzą pozakodeksowy system ochrony dla pokrzywdzonego i świadka w związku z toczącym się lub zakończonym procesem karnym. Druga część to zmiany w kodeksie postępowania karnego stanowiące implementację wspomnianej wcześniej dyrektywy 2012/29/UE. Natomiast trzecia grupa przepisów wprowadza europejski nakaz ochrony ustanowiony przez dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE. Z uwagi na obszerność tematyki omówiona zostanie jedynie część pierwsza z odwołaniami do części drugiej.

Raz jeszcze warto podkreślić, że dotychczas istniejące mechanizmy ochrony pokrzywdzonych i świadków, które gwarantowałyby im bezpieczeństwo w związku z toczącym się postępowaniem karnym,

15 Tekst polski (w:) E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 84–90.

16 Uzasadnienie..., cyt. wyżej, s. 1.

okazały się niewystarczające i fragmentaryczne¹⁷. Dlatego wprowadzone rozwiązania stanowią całkowitą nowość w zakresie ochrony pokrzywdzonego i świadka. W założeniu twórców mają one funkcjonować niezależnie od mechanizmów uregulowanych w kodeksie

wyobrazić sobie sytuację, w której pokrzywdzony, nawet nie mając wiedzy na temat popełnionego przestępstwa, nie zostanie przesłuchany w charakterze świadka. Trudno zgodzić się także z twierdzeniem, że takie przesłuchanie byłoby bezprzedmiotowe¹⁹, zwłaszcza

Istniejące mechanizmy ochrony pokrzywdzonych i świadków, które gwarantowałyby im bezpieczeństwo w związku z toczącym się postępowaniem karnym, okazały się niewystarczające i fragmentaryczne.

postępowania karnego. Jak przyznano w uzasadnieniu projektu omawianej ustawy, inspirację w dużej mierze stanowiły instytucje uregulowane w ustawie o świadku koronnym¹⁸. Osobowe źródła dowodowe nadal dostarczają przytłaczającej części wszystkich wykorzystywanych w procesie karnym dowodów. Ponadto w przeciwieństwie do świadka koronnego są to uczciwi obywatele, którzy zdecydowali się współpracować z organami wymiaru sprawiedliwości, dlatego tym bardziej należy objąć ich stosowną ochroną.

1. Zakres podmiotowy środków ochrony i pomocy

Zgodnie z tytułem samej ustawy zakres jej zastosowania ma objąć przede wszystkim pokrzywdzonego i świadka. Oczywiście nie ulega wątpliwości, że w większości procesów karnych dochodzi do kumulacji ról procesowych, gdzie pokrzywdzony jednocześnie występuje w charakterze świadka. W zasadzie trudno

w świetle art. 2 § 1 k.p.k. Warto jednak pamiętać, że nie każdy świadek w postępowaniu karnym jest jednocześnie pokrzywdzonym, co twórcy ustawy – jak się wydaje – pominęli. Ustawa ponadto przewiduje objęcie systemem ochrony także osób najbliższych dla pokrzywdzonego i świadka²⁰. W celu ustalenia kręgu tych osób ustawa odsyła do przepisu art. 115 § 11 k.k. Takie rozszerzenie podmiotowego zakresu ochrony jest niewątpliwie zasadnym rozwiązaniem. Objęcie systemem ochrony jedynie pokrzywdzonego lub świadka znacząco osłabiałoby efektywność podjętych działań. Należy pamiętać, że bez zapewnienia ochrony osobom najbliższym chęć współpracy pokrzywdzonego lub świadka znacząco maleje. Albowiem istnieje realna obawa wywierania nacisku na pokrzywdzonego lub świadka, właśnie przez zagrożenie lub zastraszanie osób dla nich najbliższych. Widać zatem wyraźnie, że rola osoby najbliższej w procesie ochrony jest nie do przecenienia²¹. Warto dodać, że

17 E. Bieńkowska, *Wokół projektu utworzenia systemu ochrony pokrzywdzonego i świadka*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 3, s. 41; K. Karsznicki, *Program ochrony świadka w Polsce na tle regulacji prawnych innych państw członkowskich Unii Europejskiej*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 9, s. 24; Uzasadnienie..., cyt. wyżej, s. 1.

18 Tamże, s. 8.

19 Tamże, s. 2.

20 Ustawa o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, „Stołeczny Magazyn Policynjny” 2015, nr 3, s. 16, http://magazyn.policja.waw.pl/portal/mag/1268/55975/Stoeczny_Magazyn_Policyjny__nr_032015.html (dostęp 20.11.2015).

21 Zob. D. Tarnowska, *Udział osoby najbliższej w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 12, s. 127 i n.

obecne kodeksowe regulacje – z wyjątkiem instytucji świadka incognito – w żaden sposób nie chronią osób najbliższych dla pokrzywdzonego lub świadka.

Ostateczny zakres podmiotowy potencjalnej ochrony jest zatem węższy, niż wcześniej proponowano. W trakcie prac nad ostatecznym kształtem ustawy pojawiały się głosy, że docelowo miałyby ona objąć także podejrzanego, oskarżonego, a nawet

do przyznania środków ochrony. Nie wiadomo, dlaczego istniejące zagrożenie ma dotyczyć jedynie życia lub zdrowia. Wprawdzie zakres przesłanek jest tożsamy z tym funkcjonującym w ustawie o świadku koronnym, jednak takie wytłumaczenie nie przekonuje. Niewątpliwie życie i zdrowie to najważniejsze wartości, które zasadnie zostały wysunięte na plan pierwszy, jednakże wydaje się, że katalog przesła-

” W zależności od stopnia istniejącego zagrożenia ustawodawca przewidział trzy rodzaje środków ochrony i pomocy.

skazanego²². Z oczywistych względów takie pomysły należy ocenić jako nietrafione, podważające ideę, która legła u podstaw wprowadzenia tego aktu normatywnego, tj. zasadniczego wzmocnienia pozycji pokrzywdzonego i świadka. Należy zatem wyrazić zadowolenie, że nie zostały one wcielone w życie.

2. Przesłanki stosowania środków ochrony i pomocy

Przesłanką zastosowania przewidzianych w ustawie środków ochrony jest zagrożenie dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub świadka, pozostające w związku z toczącym się albo zakończonym postępowaniem karnym, w którym pokrzywdzony lub świadek brał udział (art. 1). Dodatkowo – zgodnie z art. 2 ustawy – przy ocenie stopnia zagrożenia dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego, świadka lub osób im najbliższych bierze się pod uwagę ich właściwości i warunki osobiste, związek ze sprawcą, rodzaj, sposób i okoliczności popełnienia czynu oraz motywację sprawcy.

Powyższe postanowienia rodzą wiele wątpliwości. Przede wszystkim wydaje się, że ustawodawca zdecydował się na zbyt wąskie określenie podstaw

nek mógłby być szerszy. Wzorem mogłoby być rozwiązanie przewidziane w przypadku zastosowania instytucji świadka incognito. Zgodnie z przepisem art. 184 § 1 k.p.k. przesłankami do wydania postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka jest uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach²³. Takie zakreślenie katalogu przesłanek stosowania środków ochrony wobec pokrzywdzonego i świadka wydaje się bardziej zasadne. Należy pamiętać, że są to osoby, które zdecydowały się współpracować z wymiarem sprawiedliwości – nie jak w przypadku świadka koronnego – dobrowolnie, a przede wszystkim bezinteresownie. Między innymi dlatego należałoby rozszerzyć przesłanki stosowania środków ochrony wobec pokrzywdzonego i świadka. Pozwoliłoby to na zachowanie pewnej spójności z już istniejącymi mechanizmami ochrony.

3. Rodzaje środków ochrony i pomocy

W zależności od stopnia istniejącego zagrożenia ustawodawca przewidział trzy rodzaje środków ochrony i pomocy. Należą do nich: ochrona na czas czynności procesowej, ochrona osobista oraz pomoc

22 M. Piechocki, *Świadek pod ochroną*, „Na wokandzie” 2014, nr 20, s. 14; krytycznie E. Bieñkowska, *Wokół projektu...*, dz. cyt., s. 42.

23 Zob. P. Wiliński, *Świadek incognito w polskim procesie karnym*, Kraków 2003, s. 95 i n.

w zakresie zmiany miejsca pobytu. Ochrona na czas czynności procesowej jest podstawową formą ochrony, która może być stosowana w razie „zwykłego” zagrożenia dla życia i zdrowia osoby chronionej. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy może ona polegać na obecności funkcjonariusza Policji w pobliżu osoby chronionej w trakcie czynności procesowej z jej udziałem, w drodze do miejsca przeprowadzenia tej czynności lub w drodze powrotnej. Natomiast w przypadku kwalifikowanego, tj. wysokiego stop-

niewystarczające. Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu może polegać na:

- udostępnieniu tymczasowego lokalu mieszkalnego, zapewniającego zaspokojenie podstawowych potrzeb bytowych;
- pomocy w wynajęciu mieszkania;
- pomocy w przeprowadzce lub zagospodarowaniu;
- pomocy w załatwieniu ważnych spraw życiowych związanych ze zmianą miejsca pobytu.

Ochrona osobista i pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu mogą być stosowane w sprawach, w których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego.

nia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby chronionej może zostać udzielona ochrona osobista, która może przybrać następujące formy (art. 5 ust. 2):

- stałej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej;
- czasowej obecności funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej;
- czasowej obserwacji osoby chronionej i otoczenia, w którym przebywa;
- wskazania osobie chronionej bezpiecznych miejsc przebywania oraz czasu i bezpiecznego sposobu przemieszczania się;
- określenia zakresu, warunków i sposobu kontaktowania się osoby chronionej z innymi osobami.

Najdalej idącym środkiem ochrony jest pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu (art. 6 ust. 1), który tak jak poprzedni mechanizm ochrony może być zastosowany w razie istnienia wysokiego stopnia zagrożenia dla życia i zdrowia osoby chronionej. W odróżnieniu jednak do ochrony osobistej, pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu ma charakter subsydiarny, gdyż jej zastosowanie wchodzi w grę jedynie, gdy inne środki ochrony i pomocy mogą być

Dodatkowo osobie, której przyznano taką pomoc, można udzielić celowego wsparcia finansowego nieprzekraczającego 3500 zł. Nie wiadomo jednak, czy jest to suma całkowita, przypadająca na całą rodzinę, czyli pokrzywdzonego lub świadka i osób dla nich najbliższych, czy też dla poszczególnych osób, które zostały tymi środkami objęte. Literalne brzmienie przepisu w żaden sposób tej kwestii nie przesądza. Ponadto właściwy komendant Policji może podjąć określone kroki w zakresie doręczania i odbierania przesyłek pocztowych adresowanych do osoby chronionej, co ma na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa.

Na samym końcu należy wskazać, że ochrona osobista i pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu mogą być stosowane w sprawach, w których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego. W przypadku ochrony osobistej dodatkowo zostało to rozszerzone także o przestępstwa określone w art. 197 § 1 i 2 k.k. oraz art. 207 k.k. Ponadto – jak się wydaje, ze względów pragmatycznych – ustawodawca pozostawił wentyl bezpieczeństwa w postaci możliwości rozszerzenia stosowania tych instytucji ochrony, w uzasadnionych przypadkach, także na inne sprawy.

4. Pomoc psychologiczna

Ustawa wprowadza także dodatkowy mechanizm pomocy dla pokrzywdzonego, świadka oraz osób dla nich najbliższych w postaci pomocy psychologicznej. Może ona zostać udzielona w przypadku zagrożenia dla zdrowia psychicznego wymienionych wyżej podmiotów. Jak się wydaje, ta forma pomocy ma charakter samodzielny i nie jest uzależniona od objęcia pokrzywdzonego lub świadka którymś ze środków ochrony i pomocy wymienionych w art. 3 ustawy²⁴. Możliwe jest zatem objęcie każdego pokrzywdzonego i świadka pomocą psychologiczną w razie wystąpienia zagrożenia dla zdrowia psychicznego. Nie powinno ulegać wątpliwości, że owo zagrożenie powinno mieć związek z zarzucanym oskarżonemu przestępstwem. Ustawodawca jednak nie wprowadził takiego wymogu, co rodzi pewnego rodzaju wątpliwości co do zakresu tej formy pomocy. Zbyt szerokie jej stosowanie mogłoby prowadzić do wypaczenia istoty tej instytucji. Z drugiej jednak strony możliwe będzie udzielenie pomocy psychologicznej w przypadku zagrożenia dla zdrowia psychicznego określonych podmiotów, które powstało w wyniku działań organów wymiaru sprawiedliwości, np. na skutek zbyt długiego prowadzenia postępowania przygotowawczego. Pomoc psychologiczna, w przeciwieństwie do pozostałych środków ochrony i pomocy, ma być udzielana przez podmioty, które otrzymały na ten cel dotację z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, lub inne podmioty świadczące pomoc psychologiczną. O możliwości uzyskania takiej pomocy pokrzywdzonego lub świadka informuje organ prowadzący czynności operacyjno-rozpoznawcze albo postępowanie sprawdzające lub postępowanie przygotowawcze, albo sąd. Uzyskanie wiedzy o takiej formie pomocy zostało zagwarantowane dzięki zmianie przepisu art. 300 § 2 i 3 k.p.k., który reguluje zakres informacji przekazywanej – odpowiednio – pokrzywdzonemu i świadkowi²⁵. Po złoże-

24 E. Bieńkowska, *Wokół projektu...*, dz. cyt., s. 42. Jednocześnie warto zauważyć, że w art. 10 ustawy mowa jest o pokrzywdzonym lub świadku, nie zaś o „osobie chronionej”, co sugeruje samodzielny charakter pomocy psychologicznej.

25 E. Bieńkowska, *Nowe środki...*, dz. cyt., s. 17.

niu wniosku przez uprawnioną jednostkę organ albo sąd wzywa podmiot świadczący pomoc psychologiczną do jej udzielenia w terminie 14 dni.

5. Zakres temporalny stosowania środków ochrony i pomocy

Wszystkie środki ochrony i pomocy, zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy, mogą być stosowane jeszcze przed wszczęciem postępowania karnego, jeżeli zagrożenie dla życia lub zdrowia ujawni się w toku podjętych czynności operacyjno-rozpoznawczych lub postępowania sprawdzającego, o którym mowa w art. 307 k.p.k. Jest to interesujące rozwiązanie, które – jak się wydaje – ma charakter *lex specialis* względem poszczególnych przepisów regulujących stosowanie środków pomocy i ochrony. W pierwszej kolejności trzeba wskazać, że w myśl art. 3 ust. 1 pkt 1 podstawowym środkiem ochrony i pomocy jest ochrona na czas czynności procesowej. Niemniej ani czynności operacyjno-rozpoznawcze, ani czynności sprawdzające nie mają charakteru czynności procesowych²⁶. Są one podejmowane jeszcze przed wszczęciem postępowania karnego, w celu pozyskania informacji o tym, czy doszło do popełnienia czynu zabronionego, względnie do zweryfikowania danych zamieszczonych w zawiadomieniu o jego popełnieniu²⁷. W związku z powyższym, w przypadku wskazanym w art. 1 ust. 2 ustawy będziemy mieli do czynienia z ochroną na czas konkretnych czynności w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych albo postępowania sprawdzającego. Inna wykładnia prowadziłaby do znacznego zawężenia możliwości stosowania ochrony przed wszczęciem właściwego postępowania. Jest to szczególnie istotne, zwłaszcza jeżeli weźmie się pod uwagę, że pozostałe formy ochrony mają o wiele dalej idący charakter. Jak już wspomniano, ochrona osobista i pomoc w zakresie zmiany miejsca zamieszkania, co do zasady, mogą być stosowane w sprawach, których rozpoznanie w pierwszej instancji należy do właściwości sądu okręgowego. Jednakże na etapie

26 T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 399 i n.

27 A. Posytek, *Wartość dowodowa czynności operacyjno-rozpoznawczych*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 3, s. 24.

czynności operacyjno-rozpoznawczych, a często także i postępowania sprawdzającego, jednoznaczne określenie przyszłej kwalifikacji prawnej czynu jest wręcz niemożliwe. Trzeba także pamiętać, że podjęcie czynności operacyjno-rozpoznawczych nie zawsze doprowadzi do wszczęcia postępowania karnego. Wszystko to sprawia, że sięganie po ochronę osobistą oraz pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu powinno mieć charakter wyjątkowy, ograniczony do najbardziej ekstremalnych przypadków. W tego rodzaju sytuacjach czynności operacyjno-rozpoznawcze, jak i postępowanie sprawdzające, powinny być już w końcowej fazie, pozwalając stwierdzić z dużą dozą pewności zasadność wszczęcia postępowania karnego.

Równie problematyczna jest próba określenie momentu końcowego stosowania środków ochrony i pomocy wprowadzonych omawianą ustawą. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy ochrona i pomoc dla pokrzywdzonego i świadka może być przyznana także w związku z zakończonym postępowaniem karnym. Oznacza to, że mechanizmy wprowadzone ustawą mogą być stosowane niejako w dwóch układach. W pierwszym środki ochrony i pomocy stosowane są w czasie trwania postępowania karnego, a także po jego zakończeniu. W drugim potrzeba sięgnięcia po nie ujawni się dopiero po zakończeniu postępowania karnego. Ustawodawca zdecydował się zatem na niezwykle szerokie stosowanie środków ochrony i pomocy. Takie rozwiązanie należy ocenić pozytywnie, gdyż nie prowadzi ono do pozostawienia pokrzywdzonego lub świadka samym sobie po wypełnieniu obowiązków procesowych. Trzeba jednak pamiętać, że po zakończeniu postępowania w zasadzie mogą być stosowane tylko najdalej idące formy ochrony i pomocy, tj. ochrona osobista i pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu. Z oczywistych względów odpada potrzeba ochrony na czas czynności procesowych. Czy zatem został określony jakiś moment końcowy stosowania przepisów ustawy? Analiza omawianego aktu normatywnego wskazuje, że ustawodawca zrezygnował z jednoznacznego wskazania, na poziomie normatywnym, chwili wygaśnięcia stosowania środków ochrony i pomocy. Decyzja ta każdorazowo będzie należeć do podmiotu odpowiedzialnego za praktyczne wdrażanie

tych instytucji, a więc właściwego komendanta wojewódzkiego Policji. W myśl art. 16 ust. 1 ustawy środki ochrony i pomocy stosuje się na czas oznaczony, z możliwością przedłużenia ich stosowania na dalszy czas oznaczony (art. 16 ust. 2 ustawy). Oznacza to, że to właściwy komendant wojewódzki Policji po uwzględnieniu wszelkich okoliczności podejmie decyzję o przedłużeniu stosowania środków ochrony i pomocy, lub też o ich uchyleniu w razie ustania przesłanek, które uzasadniały ich udzielenie (art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy). W ten sposób ochrona i pomoc mogą być udzielane tak długo, jak wymagają tego konkretne okoliczności, co zwiększa szansę na efektywne realizowanie założeń ustawy.

6. Procedura przyznania środków ochrony i pomocy

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację analizowanej ustawy – zgodnie z jej art. 3 ust. 2 – jest komendant wojewódzki Policji, w którego okręgu mają miejsce pobytu pokrzywdzony, świadek lub osoby im najbliższe. To do jego zadań należy udzielanie środków ochrony i pomocy, ich właściwa modyfikacja, wyznaczenie jednostki Policji właściwej do wykonywania zarządzeń wydanych w związku z udzieleniem ochrony i pomocy, a także ich uchylenie. W komendach wojewódzkich Policji – w celu usprawnienia pracy komendantów – powołano koordynatorów do spraw ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. Do ich zadań według art. 11 ust. 2 ustawy należy:

- zapewnienie współdziałania jednostek Policji w zakresie stosowania środków ochrony i pomocy;
- przekazywanie jednostkom Policji informacji o podmiotach udzielających pomocy psychologicznej;
- przekazywanie Ministrowi Sprawiedliwości posiadanych informacji o odmowie świadczenia pomocy psychologicznej przez podmiot, który otrzymał na ten cel dotację z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej.

Ponadto koordynatorzy powinni być na bieżąco informowani o ujawnionych zagrożeniach dla życia lub zdrowia pokrzywdzonego, świadka lub osób dla

nich najbliższych, a także o odmowie udzielenia pomocy psychologicznej przez zobowiązane podmioty.

System ochrony i pomocy ma charakter wnioskowy, tj. pokrzywdzony lub świadek muszą złożyć pisemny wniosek, w którym wskażą okoliczności uzasadniające udzielenie ochrony i pomocy. Ustawa przewiduje także możliwość złożenia wniosku przez organ prowadzący postępowanie, jednakże w takim wypadku musi to nastąpić po uzyskaniu zgody pokrzywdzonego lub świadka. Komendant wojewódz-

pliwości²⁸. Zgodnie z art. 13 ust. 2 ustawy właściwy komendant Policji jest zobowiązany do ich przedstawienia osobom podlegającym ochronie. Niejasny jest natomiast zapis dotyczący wykonywania obowiązków przez osobę chronioną, które ciążyą na niej z mocy ustawy oraz wynikają z prawomocnych orzeczeń i decyzji. Zagadnienie to dotyczy jedynie osób, którym udzielono pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu. Nie wiadomo jednak, jakie obowiązki mogą wynikać z prawomocnych orzeczeń

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację analizowanej ustawy – zgodnie z jej art. 3 ust. 2 – jest komendant wojewódzki Policji, w którego okręgu mają miejsce pobytu pokrzywdzony, świadek lub osoby im najbliższe.

ki Policji podejmuje decyzję, w formie zarządzenia, w terminie 14 dni od złożenia wniosku. Na powyższe zarządzenie zażalenie nie przysługuje. Możliwe jest wprowadzenie wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, ale będzie on rozpoznany tylko wtedy, gdy ujawnione zostaną nowe okoliczności. Ustawa w żaden sposób nie precyzuje kwestii, których te nowe okoliczności mają dotyczyć, a więc *lege non distinguente* mogą one wskazywać na wszelkie zagadnienia związane ze sprawą, w szczególności właściwości i warunki osobiste pokrzywdzonego lub świadka, związek ze sprawą, rodzaj, sposób i okoliczności popełnienia czynu oraz motywację sprawcy (art. 2 ustawy).

Warunkiem przyznania ochrony jest dodatkowo złożenie pisemnego zobowiązania, przez każdą pełnoletnią osobę podlegającą ochronie, do przestrzegania zasad i zaleceń w zakresie udzielonej ochrony i pomocy oraz do wykonywania obowiązków ciążących na niej z mocy ustawy oraz wynikających z prawomocnych orzeczeń i decyzji. Kwestia przestrzegania zasad i zaleceń nie budzi większych wą-

i decyzji w tym zakresie. Niewątpliwie kwestia ta wymaga doprecyzowania. Od tych kwestii należy odróżnić obowiązek przekazywania informacji niezbędnych do prawidłowej realizacji środków ochrony i pomocy. Spoczywa on na osobie, której udzielono ochrony osobistej lub pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu. Dotyczy on w szczególności kontaktów rodzinnych i towarzyskich, stanu majątkowego, a także stanu zdrowia. Interesującym rozwiązaniem jest możliwość poddania osoby chronionej – zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy dotyczy to także osoby najbliższej – za jej zgodą, badaniu psychologicznemu. W uzasadnieniu projektu ustawy wskazano, że powyższe rozwiązanie ma na celu zapewnienie optymalnego poziomu ochrony i jest niezbędne dla jej prawidłowej realizacji²⁹. Trzeba jed-

²⁸ Należy jednak odnotować, że na chwilę obecną, tj. 26 listopada 2015 r., blisko osiem miesięcy po wejściu w życie ustawy, nie ma jeszcze gotowych zaleceń i zasad, o których mowa w tym przepisie.

²⁹ Uzasadnienie..., cyt. wyżej, s. 14.

nak podkreślić, że odmowa poddania się badaniom psychologicznym nie rodzi żadnych negatywnych konsekwencji, nie jest to także podstawa do uchylenia udzielanej ochrony lub pomocy. W związku z powyższym wprowadzenie tej regulacji budzi uzasadnione wątpliwości.

Poza procedurą uruchomienia mechanizmu ochrony i pomocy ustawa określa także przesłanki jego uchylenia. Zostały one uregulowane w dwóch grupach, tj. przesłanki o charakterze obligatoryjnym i przesłanki o charakterze fakultatywnym. Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy komendant Policji, który wydał zarządzenie w przedmiocie środków ochrony i pomocy, uchyła te środki, jeżeli:

- ustały przesłanki, które uzasadniały ich udzielenie;
- osoba chroniona bezpodstawnie uchyliła się od złożenia zeznań w toku postępowania, w związku z którym udzielono jej środka ochrony i pomocy;
- osoba chroniona pomimo wezwania nie złożyła pisemnego zobowiązania dotyczącego przestrzegania zasad i zaleceń w zakresie udzielonej ochrony i pomocy oraz wykonywania obowiązków ciążyących na niej z mocy ustawy oraz wynikających z prawomocnych orzeczeń i decyzji;
- osoba chroniona złożyła wniosek o ich uchylenie.

Wskazane powyżej przesłanki mają charakter obligatoryjny, co oznacza, że właściwy komendant wojewódzki Policji nie ma wyboru i w razie stwierdzenia ich zaistnienia jest obowiązany uchylić zarządzenie w przedmiocie udzielenia środków pomocy i ochrony. Należy zaakcentować, że bezpodstawnie uchylenie się od złożenia zeznań wchodzi w grę jedynie w przypadku, gdy środki ochrony i pomocy zostały zastosowane w toczącym się już postępowaniu. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę także na przesłankę niezłożenia pisemnego zobowiązania. Jest to przypadek szczególnie, albowiem w takiej sytuacji uchylenie następuje po wydaniu zarządzenia w przedmiocie udzielenia środków ochrony i pomocy, a przed rozpoczęciem jego wykonania. Oznacza to, że w ramach procedury wykonania zarządzenia komendanta Policji, które podlega natychmiastowe-

mu wykonaniu na podstawie art. 12 ust. 3 *in fine* ustawy, można wyróżnić etap wstępny, polegający na weryfikacji spełnienia wszelkich wymogów formalnych pozwalających na rozpoczęcie stosowania ochrony i pomocy. W przeciwnym wypadku stosowanie ochrony i pomocy musiałoby zostać przerwane z powodu niespełnienia określonych elementów formalnych, co byłoby rozwiązaniem niepraktycznym, a już na pewno kosztownym.

Z kolei do przesłanek o charakterze fakultatywnym ustawa zalicza:

- wydanie postanowienia o przedstawieniu osobie chronionej zarzutów złożenia fałszywych zeznań w toku postępowania, w związku z którymi udzielono jej środków ochrony i pomocy;
- umyślne wprowadzenie w błąd przez osobę chronioną lub zatajenie przez nią istotnych informacji co do okoliczności, w związku z którymi udzielono jej środków ochrony i pomocy;
- nieprzestrzeganie przez osobę chronioną zasad lub zaleceń w zakresie udzielonych środków ochrony i pomocy;
- korzystanie przez osobę chronioną ze środków ochrony i pomocy niezgodnie z ich przeznaczeniem.

Bliższe przyjrzenie się tym przesłankom rodzi szereg wątpliwości. Przede wszystkim niezrozumiała jest możliwość uchylenia środków ochrony i pomocy jedynie na podstawie postanowienia o przedstawieniu zarzutów złożenia fałszywych zeznań. Niewątpliwie fakt, że osoba zeznała nieprawdę, powinien skutkować natychmiastowym wstrzymaniem stosowania środków ochrony i pomocy, jednakże powinno to następować dopiero po stwierdzeniu tego faktu prawomocnym wyrokiem sądu karnego³⁰. Nie

30 Podobne rozwiązanie funkcjonuje na gruncie ustawy o świadku koronnym, która stanowiła inspirację dla twórców ustawy o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka, jednakże ograniczono się tam jedynie do stwierdzenia „świadek koronny w toku postępowania zeznał nieprawdę lub zataił prawdę co do istotnych okoliczności sprawy albo odmówił zeznań przed sądem”. W praktyce doprowadziło to do dyskusji na temat tego, czy fakt złożenia nieprawdziwych zeznań musi zostać stwierdzony prawomocnym wyrokiem. Zob. M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym*.

bez znaczenia pozostaje tutaj fakt obowiązywania konstytucyjnie umocowanej zasady domniemania niewinności (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP). W razie stwierdzenia takiej okoliczności uchylenie środków

z 27 września 2013 r. przestępstwo składania fałszywych zeznań zostało wykreślone z katalogu spraw, w których nie prowadzi się dochodzenia. Oznacza to zatem, że od 1 lipca 2015 r., a więc od dnia wej-

Konsekwencje związane z uchyleniem stosowania środków ochrony i pomocy są na tyle poważne, że nie można decyzji opartej o tę przesłankę pozostawiać całkowicie w zakresie dyskrecjonalności organów Policji.

ochrony i pomocy powinno mieć charakter obligatoryjny, a nie jedynie fakultatywny. Nie przekonuje przy tym argumentacja, że oczekiwanie na prawomocny wyrok prowadziłyby do opóźnienia właściwej reakcji. Konsekwencje związane z uchyleniem stosowania środków ochrony i pomocy są na tyle poważne, że nie można decyzji opartej o tę przesłankę pozostawiać całkowicie w zakresie dyskrecjonalności organów Policji. Natomiast *de lege lata* możemy mieć do czynienia z sytuacją, w której pomimo prawomocnego skazania osoby za składanie fałszywych zeznań nadal będą wobec niej stosowane środki ochrony i pomocy. Ustawodawca nie przewidział bowiem obligatoryjnego uchylenia zarządzenia w przedmiocie stosowania środków ochrony i pomocy w razie skazania za przestępstwo określone w art. 233 k.k. Natomiast, co najbardziej kuriozalne, ustawa nie uwzględniła faktu nowelizacji art. 325b § 2 k.p.k. W obowiązującym przed nowelizacją stanie prawnym przepis ten wyłączał możliwość prowadzenia dochodzenia w sprawach enumeratywnie w nim wyliczonych, w tym i w sprawach o przestępstwo określone w art. 233 § 1 i 4 k.k. Jednakże na skutek nowelizacji kodeksu postępowania karnego

ścisła nowelizacji w życie, w sprawach o przestępstwo z art. 233 § 1 i 4 k.k. możliwe jest prowadzenie dochodzenia. Natomiast – co istotne – w dochodzeniu zgodnie z art. 325g § 1 k.p.k. nie jest wymagane sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów. W związku z powyższym omawiana przesłanka uchylenia stosowania środków ochrony i pomocy stanie się po prostu martwym zapisem. Taki stan rzeczy jest niedopuszczalny i potrzeba tutaj natychmiastowej reakcji ustawodawcy.

Kontrowersje budzi także przesłanka korzystania ze środków ochrony i z pomocy niezgodnie z ich przeznaczeniem. Nie bardzo bowiem wiadomo, w jaki sposób pokrzywdzony lub świadek miałby korzystać z tych środków w sposób niezgodny z ich przeznaczeniem. Kwestia ta niewątpliwie wymaga doprecyzowania.

Krytyka

Ustawa o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka niewątpliwie stanowi nowość w polskim systemie prawnym. Idea zwiększenia stopnia ochrony, zwłaszcza pokrzywdzonego, zasługuje na całkowitą aprobatę. Pojawiają się jednak wątpliwości, czy zaproponowane mechanizmy ochrony i pomocy stanowią oczekiwaną odpowiedź na występujące w praktyce problemy, oraz czy implementacja dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE

Komentarz, Warszawa 2011, s. 154 i n.; odmiennie Z. Muras. *Wyjaśnienia oskarżonego w procesie karnym i prawie karnym materialnym*, Warszawa 2010, s. 576 i n.

została dokonana właściwie. Niestety, pogłębiona analiza rozwiązań zawartych w ustawie wskazuje, że zostały one opracowane w pewnym oderwaniu od realnych potrzeb pokrzywdzonego i świadka, nowelizacji procedury karnej oraz – co martwi szczególnie – istniejącego systemu ochrony ofiary³¹.

Zasadnicze wątpliwości budzi samo podejście ustawodawcy do zagadnienia ochrony pokrzywdzonego i świadka, a przede wszystkim jednakowe potraktowanie dwóch w zasadzie odmiennych uczestników postępowania karnego. Nie ma tu większego znaczenia fakt, że w przypadku pokrzywdzonego

ne podejście do aksjologii ochrony pokrzywdzonego jest niedopuszczalne, stanowi zaprzeczenie wypracowanych z trudem standardów, oznaczając w istocie krok w tył w pojmowaniu pozycji pokrzywdzonego w polskim procesie karnym.

Przechodząc do konkretnych rozwiązań, należy stwierdzić, że zasadnicze wątpliwości budzi powierzenie Policji podejmowania decyzji w przedmiocie udzielenia środków ochrony i pomocy. Komendant wojewódzki Policji nie jest organem, który ma bezpośredni kontakt ze sprawą. Nie ma on zatem podstawowego wyobrażenia o realnych potrzebach

Zasadnicze wątpliwości budzi powierzenie Policji podejmowania decyzji w przedmiocie udzielenia środków ochrony i pomocy.

praktycznie zawsze dochodzi do kumulacji roli procesowej i roli świadka w procesie. Jak słusznie zauważyła Ewa Bieńkowska, „sytuacja pokrzywdzonych występujących w charakterze świadków i pozostałych świadków jest niejednakowa, ponieważ ci pierwsi doznali przestępstwa i z tego powodu obarczeni są balastem wcześniejszych negatywnych przeżyć”³². Przyjęcie takiego rozwiązania ma swoje źródło w błędnym pojmowaniu idei ochrony pokrzywdzonego. W uzasadnieniu projektu ustawy można przeczytać, że ochrona udzielana świadkowi (także pokrzywdzonemu) związana jest ściśle ze społeczną użytecznością złożonych przez niego zeznań, które przyczyniają się do realizacji funkcji sprawiedliwościowej procesu karnego, utwierdzają w społeczeństwie przeświadczenie, że prawo działa skutecznie, a osoba winna popełnienia przestępstwa ponosi odpowiedzialność karną. Takie pragmatycz-

ne podejście do aksjologii ochrony pokrzywdzonego lub świadka występujących na gruncie danej sprawy³³. Wydaje się, że dużo lepszym rozwiązaniem byłoby powierzenie decyzji w przedmiocie udzielenia ochrony i pomocy organom prowadzącym postępowanie karne na poszczególnych etapach, tj. prokuratorowi na etapie postępowania przygotowawczego i sądowi właściwemu do rozpoznania sprawy w I instancji w postępowaniu sądowym. Pozostawałoby to w zgodzie z ogólną rolą i pozycją Policji jako formacji wykonującej polecenia prokuratora i sądu. Warto także przypomnieć, że prokurator na podstawie art. 326 § 1 k.p.k. może objąć nadzorem postępowanie sprawdzające, mógłby zatem podejmować decyzję w przedmiocie przyznania środków ochrony i pomocy jeszcze przed wszczęciem postępowania karnego.

Przechodząc dalej, należy stwierdzić, że kontrowersyjne są także przyjęte środki ochrony i pomocy przewidziane w omawianej ustawie. Wydaje się, że wyróżnienie osobnego środka w postaci ochrony na czas czynności procesowej jest nie do końca przemyślane. Należy wziąć po uwagę, że na miejscu

31 Zob. Projekt wdrażający postanowienia decyzji ramowej z 15 marca 2001 r. (2001/220/WSiSW) pod nazwą „Sieć Pomocy Ofiarom Przystępstw”, <http://pokrzywdzeni.gov.pl/> (dostęp 21.11.2015).

32 E. Bieńkowska, *Wokół projektu...*, dz. cyt., s. 49.

33 Tamże, s. 47.

przeprowadzania czynności każdorazowo znajduje się przedstawiciel organu procesowego, który jej dokonuje. W związku z powyższym ochrona na czas czynności procesowej powinna ograniczać się raczej do sytuacji wyjątkowych. Ponadto trzeba wziąć pod uwagę, że towarzyszenie w tym czasie pokrzywdzonemu ma na celu przede wszystkim pozytywne oddziaływanie na jego psychikę i przeciwdziałanie tzw. wtórnej wiktyimizacji. Dlatego o wiele lepsze byłoby zapewnienie towarzystwa osoby, która posiada fachową wiedzę i doświadczenie z zakresu pomocy i wsparcia ofiarom przestępstw, co pozwoliłoby na zapobiegnięcie tzw. podwójnej wiktyimizacji³⁴. Doskonale w taką konwencję wpisuje się nowy przepis art. 299a k.p.k., zgodnie z którym podczas czynności z udziałem pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym może być obecna osoba przez niego wskazana, jeżeli nie uniemożliwia to przeprowadzenia czynności albo jej w istotny sposób nie utrudnia. Wydaje się, że takie rozwiązanie jest o wiele lepsze od asysty funkcjonariuszy

Osoby, które nie są objęte tą formą pomocy, a które mają dokąd się udać, są pozbawione jakiegokolwiek wsparcia w tym aspekcie. Tymczasem, jak pokazuje praktyka, podjęcie próby przeprowadzki może rodzić poważne niebezpieczeństwo.

Wątpliwości co do kolejnego środka ochrony, tj. ochrony osobistej, mają inny charakter. Pojawia się bowiem pytanie o skuteczność tego rodzaju mechanizmu. Niewątpliwie objęcie pokrzywdzonego i świadka ochroną jest jak najbardziej słusznym rozwiązaniem, a funkcjonariusze Policji są dobrze przygotowani do tego typu działań. Ponadto sama świadomość obecności funkcjonariuszy Policji będzie oddziaływała uspokajająco na pokrzywdzonego lub świadka. Niemniej niejasna pozostaje sfera realizacji poszczególnych form ochrony osobistej, nie wiadomo np., czym będzie różniła się czasowa obecność funkcjonariuszy Policji w pobliżu osoby chronionej od czasowej obserwacji osoby chronionej i otoczenia, w którym ona przebywa. W ten sposób to ofiara musi znosić dodatkowo ingerencję w swo-

Zaproponowany system ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka nie został do końca przemyślany.

Policji, którzy bardzo często nie są odpowiednio przeszkoleni w zakresie postępowania z osobami pokrzywdzonymi, co rodzi określone trudności w kontaktach z ofiarami przestępstw. Z kolei ochrona funkcjonariuszy Policji przydałaby się podczas wielu czynności, które nie mają charakteru czynności procesowych, jak chociażby przeprowadzka pokrzywdzonego z lokalu zajmowanego wspólnie ze sprawcą. Niestety, jest to możliwe dopiero w ramach najdalej idącego środka ochrony i pomocy, tj. pomocy w zakresie zmiany miejsca zamieszkania.

³⁴ Tego typu sprawami powinni zajmować się przede wszystkim przedstawiciele centrów informacji kryzysowej oraz punktów interwencji kryzysowej.

je wolności konstytucyjne, które doznają istotnych ograniczeń w związku z udzieloną ochroną. Należy się zastanowić, czy lepszego skutku nie przyniosłaby obserwacja osoby stanowiącej źródło zagrożenia.

Najwięcej kontrowersji rodzi ostatnia forma ochrony w postaci pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu. Nie ma żadnych wątpliwości, że jest to środek najdalej idący, a przy tym najbardziej inwazyjny. Pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu, tak jak wszystkie środki ochrony i pomocy opisane w ustawie, ma charakter czasowy. W związku z powyższym pojawia się pytanie, co będzie się działo z osobą, której takiej pomocy udzielono. Udostępnienie tymczasowego lokalu mieszkalnego czy samowynajęcie mieszkania z natury rzeczy ma charak-

ter temporalny. Ponadto trzeba pamiętać, że wraz z uchynieniem stosowania ochrony i pomocy, ustaje także świadczenie pomocy finansowej. Wszystko to rodzi obawy, że osoba, której udzielono takiej pomocy, po ustaniu zagrożenia zostanie pozostawiona sama sobie³⁵. Trzeba jeszcze wspomnieć o konieczności przestrzegania przez osobę chronioną zasad i zaleceń funkcjonariuszy Policji, które w istotny sposób mogą ograniczać prowadzenie normalnego trybu życia.

Powyższe wskazuje niestety, że zaproponowany system ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka nie został do końca przemyślany. Rozwiązania przyjęte w samej ustawie są częściowo niejasne i niespójne, co w praktyce będzie rodziło szereg wątpliwości. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przewidzieć, że szereg instytucji wprowadzonych analizowanym aktem prawnym w ogóle nie znajdzie zastosowania w praktyce. Wszystko to sprawia, że pożądane są pilne zmiany w przepisach, uwzględniające realne potrzeby ofiar.

35 E. Bieńkowska, *Wokół projektu...*, dz. cyt., s. 47.